

TÁJÉKOZTATÓ

a demográfiai folyamatokra és azok nyugdíjakkal kapcsolatos egyes hatásaira vonatkozó ötven éves, valamint a Nyugdíjbiztosítási Alap bevételeire és kiadásaira vonatkozó öt éves előrejelzésről

1. Az előrejelzési modell

Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 86. § (8) bekezdésének értelmében a költségvetésről szóló törvényjavaslat benyújtásakor az Országgyűlésnek tájékoztatásul be kell mutatni a Nyugdíjbiztosítási Alap bevételeire és kiadásaira vonatkozóan öt évre, a demográfiai folyamatokra és azok hatásaira vonatkozóan ötven évre szóló előrejelzést. Jelen tájékoztatás ezen törvényi kötelezettség teljesítése. Az összeállítás a kötelezettségnél bővebb terjedelmű adatokat tartalmaz, hiszen a kiadási-bevételi folyamatok 50 éves előrejelzését is tartalmazza.

Az 1998-ban kezdődött nyugdíjreform hatásainak ötven éves előrejelzésére vonatkozó számítások eszköze az a modell volt, amely a reform előkészítése során készült. Ez a modell szolgált alapul egyes háttéranyagok elkészítéséhez, és azóta is folyamatosan alkalmazásra kerül. A modellen 1997. óta – jelen számítások elkészítése érdekében is – több változtatás történt. Ezek a számítások pontosságát, részletezettségét és a költségvetés szerkezetével történő összehasonlíthatóságot igen jelentős mértékben javítják. Természetesen a jelen kalkuláció az 1998. óta megvalósult, illetve a következő években várható jogszabályi változások figyelembevételével készült.

Ennek megfelelően az összeállítás tartalmazza többek között – az I. pillér vonatkozásában – a 13. havi nyugdíj fokozatos bevezetésének, illetve a hozzátartozói nyugellátások emelésének hatását. A II. pillér (magánnyugdíjrendszer) vonatkozásában részét képezték a számításoknak az öröklés feltételeinek módosítása (tehát a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszautalás lehetősége), a kötelező pénztartósággal összefüggő 2002-2003. évi változások, valamint a magánnyugdíjpénztári ellátási garanciarendszer (normajáradék) megszüntetése is.

2. Az előrejelzés szerkezete

A mellékelt táblázatokban első táblázatai beolvasandó („input”), prognosztizált adatokat tartalmaznak a makrogazdasági jellegű folyamatokra, illetve a nyugdíjbiztosítási járulékok majdani mértékének alakulására. Az összeállítás nagy részét az eredményeket („output”), tehát a nyugdíjrendszer néhány

fontosabb összetevőjének (prognosztizált) értékeit tartalmazó táblázatok teszik ki. Az eredmények ismertetésekor az előző években elkészült, hasonló anyag felépítését követjük.

3. A prognózis leírása

3.1 Demográfiai prognózis

A hosszú távú demográfiai előrejelzést a Népeségtudományi Kutató Intézet dolgozta ki. Az összeállítás demográfiai része ezen számítás figyelembevételével készült. Felhasználásra kerültek az egyes kohorszok (a magyarországi népesség adott korú és nemű csoportjai) ún. „bázisévi” (ez most a 2002-es naptári év volt) létszámai. A teljes, ötven éves időszakra vonatkozóan alkalmazásra került az élvészületések számára és a kohorszok túlélési valószínűségeire vonatkozó prognózis. Nem kerültek alkalmazásra jelen összeállításban a migrációra vonatkozó feltételezések.

Az összeállítás a teljes népességszám, illetve egyes csoportok létszámának várható alakulását, valamint ezek egymáshoz viszonyított arányait tartalmazza.

3.2 Az előrejelzés makrogazdasági feltételezései

Az ötvenéves előrejelzés első évében, 2003-ban várható gazdasági fejlődés főbb mutatóit és leírását a költségvetési törvényjavaslat általános indokolása tartalmazza. A hosszú távú prognózis készítése során erre az évre alkalmazott makrogazdasági paraméterek a törvényjavaslatban ismertetett adatokkal megegyeznek. A teljes, ötven éves időszakra – valamint a korábbi évekre – vonatkozó, a számítások során használt paramétereket az összeállítás elején mutatjuk be.

A hosszabb távú makrogazdasági előrejelzés arra a feltételezésre épül, hogy a közeljövőben sikeresen megvalósul Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz és a fontosabb területeken folytatódik felzárkózása az uniós átlaghoz. Az ezzel járó hatások eredményeképpen a GDP összehasonlító áron mért növekedése több éven keresztül lényegesen meghaladja az európai átlagot. Az integrációs hatás kimerülése után, a következő évtized elejétől kezdődően a gazdasági növekedés az európai átlagnak megfelelő értéket érhet el.

Az előrejelzés a gazdasági növekedéssel összhangban a reálbérek tartós növekedésével számol. Ennek mértéke a következő évtized közepéig – az európai átlagot meghaladó gazdasági növekedés időszakában – elmarad a

gazdasági növekedés ütemétől, az ezt követő időszakban azonban kismértékben, de folyamatosan meghaladja azt.

A makrogazdasági pályát jellemző egyes főbb mutatók értékei a hosszú távú előrejelzési időszakban az alábbiak szerint alakulnak:

- A fogyasztói árszínvonal éves növekedése 2010-re 2,5%-ra csökken, majd ezen a szinten stabilizálódik.
- A foglalkoztatottak számának előrejelzése a feltételezett aktivitási ráták, valamint a népesség-előrejelzési prognózis alapján készült. Ezek figyelembevételével a 2000-es évtized érzékelhető, folyamatos növekedéssel, az ezt követő időszak pedig kismértékű csökkenéssel jellemezhető. A csökkenés mértéke közelítőleg megegyezik az aktív korosztályok létszámának csökkenésével (a következő évtizedben még el is marad attól). A foglalkoztatottak aránya az aktív korúakhoz képest tehát az előrejelzés szerint ebben az időszakban sem csökken.
- A reálbérek növekedése csökkenő ütemben, de fokozatosan fennmarad. A hosszú távra vonatkozó feltételezések szerint nominálértéken véve a jövő évtized végétől kb. évi 4,5-5 %-os növekedés várható. Ez mintegy 1,8-2 %-os reálérték-növekedésnek felel meg.

3.3 Az előrejelzés eredményei

Az előrejelzés eredményeit összefoglalva megállapítható, hogy a nyugdíjrendszer hosszú távú finanszírozhatósága továbbra sem forog veszélyben. Az elmúlt évek folyamataival és jogszabályi változásaival összhangban módosítani kell azonban a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer hiányával – tehát a szükséges állami megtérítéssel – kapcsolatos feltételezéseket.

Az – eredetileg is kalkulált – hiány kialakulásában döntő szerepük az előrejelzési időszak legnagyobb részében romló demográfiai mutatóknak van. Szinte egyfolytában növekszik ugyanis a nyugdíjasoknak a járulékfizetőkhez viszonyított aránya. Ez a tendencia annak ellenére fennáll, hogy az előrejelzés magas aktivitási arányokkal kalkulál. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy a magas aktivitás miatt a kezdeti magasabb járulékbéveteleket követően magasabbak lesznek a nyugdíjak megállapításánál nagy szerepet játszó szolgálati idők. Ez természetesen magasabb összegű nyugdíjakat eredményez. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a hiánynövekedés alapvető oka a demográfiai feltételek megváltozása.

A munkáltatói járulék 2000-2002. közötti 4 százalékpontos mérséklése következtében azonban az előző évekhez képest jelentősen csökkentek a Nyugdíjbiztosítási Alap járulékbevételei. Mivel már a korábbi járulékkulcsok mellett is a hiány jellemezte az I. pillér költségvetését (a pénztárakba átléptek után nem realizált járulékbevétel miatt), a további bevételcsökkenés a nyugdíjreform kialakítása folyamán feltételezettnél jelentősebb hiányt eredményez.

Amennyiben a 2013. utáni években a tényleges kiadásként csak a nyugdíjak nettó összege kerülne figyelembevételre, akkor a kiadások elmaradnának a bevételektől, a társadalombiztosítási nyugdíjrendszert tehát hosszú távon szufficit jellemezné. Bruttó nyugdíjkiadások feltételezése esetén viszont a rendszert végig hiány fogja jellemezni. Ez utóbbi esetben az állami költségvetési megtérítés összege – tehát a Nyugdíjbiztosítási Alap deficitje – (a csökkenő járulékbevételek „pótlásával” együtt) a 2010-es évek közepétől már meghaladja a GDP 1 %-át, sőt az előrejelzés utolsó 13 éves időszakában a GDP 2 %-át is.

Az átlépők nagyobb száma, a korábban elképzeltékhez képest más kormegoszlása és a megváltozott járulék és tagdíj mértékek is változást okoznak a korábbi forgatókönyvekhez képest. A magánnyugdíjpénztári tagság várakozásnál idősebb átlagéletkora a kifizetések szempontjából az első pillér terheit középtávon kismértékben csökkenti. A második pillér bevételei – és ezzel együtt az állami költségvetés kötelezettségei is az első pillér felé – ezzel összhangban a korábbi várakozásokat meghaladják. Ugyanakkor hosszabb távon (a 2040-es évek második felében) jön csak létre az a helyzet, hogy az első pillérből már lényegesen kevesebb nyugellátás kerül kifizetésre.

A Nyugdíjbiztosítási Alapnak a modell által számított járulékbevételeit és nyugdíjkiadásait a modell alkalmazásánál követett korábbi gyakorlatnak megfelelően kiegészítettük egyes, az előzőekhez közvetlenül kapcsolható bevételekkel és kiadásokkal (például pótlékok, bírságok, működési kiadások) a jelenlegi mértékekből kiinduló becsült összegével. Az így eredményül kapott egyenlegek és a GDP hányadosának várható időbeli alakulását az 1. és 2. ábrákon lévő görbék mutatják.

A korábbihoz hasonlóan, az idei tájékoztató is tartalmazza a Nyugdíjbiztosítási Alap költségvetése mellett a Pénztárak Garancia Alapjára vonatkozó táblázatot is. Ez jelenleg egy átmeneti állapotot tükröz. Az előző évben az Országgyűlés – 2002. január 1-jével – hatályon kívül helyezte az ellátási garanciára, az ún.

normajáradékra vonatkozó szabályt. A garanciális kötelezettségek legnagyobb részét viszont az ezzel összefüggő kiadások tették volna ki.

A megszüntetett normajáradék helyett új típusú ellátási garancia még nem lép hatályba 2003. évtől. Megmaradt viszont a pénztári követelés „befagyása” esetén fennálló magánnyugdíjpénztári garancia, illetve az emögött álló állami kezesség. (Melyek várhatóan lényegesen kisebb garanciális kifizetéssel járnak.) A jelenlegi elképzelések szerint az új típusú, korábbiaknál hatékonyabb és átláthatóbb ellátási garanciára vonatkozó szabályozási javaslat 2003. évben kerülhet elfogadásra.

A jelenlegi számítás garancia-rendszerre vonatkozó táblázata tehát – a korlátozott kötelezettségek, és a változatlan mértékű (a pénztárak tagdíjbevételeinek 0,4 %-ára rúgó) garanciadíj-mérték miatt – csak megszorításokkal értelmezhető, információtartalma nem túl jelentős.

Budapest, 2002. november